

Література

1. Гаухмап Л. Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. — М.: Центр ЮрИнфоР, 2001. — С. 21.
2. Кудрявцев В. П. Общая теория квалификации преступлений. — 2-е изд. — М., 1999. — С. 73.
3. Кримінальний кодекс України. — К., 2001.

УДК 349.9

*Н. А. Бондаренко,
доцент кафедри кримінального права ОНЮА*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Стратегія соціально-економічного розвитку країни в значній мірі знаходить свою реалізацію в сфері економічної діяльності держави і її громадян. Однією з задач кримінального законодавства є охорона економічної системи держави, забезпечення її соціальної й економічної безпеки (ст. 1 КК України). У цьому зв'язку найважливішим напрямком кримінально-правової політики стає активізація боротьби за правильне функціонування суспільного виробництва, що базується на державній, суспільній приватній власності.

Для досягнення максимальної ефективності в процесі застосування механізму держави встановлюється визначений правопорядок, заснований на постійному удосконалюванні законодавства.

Кардинальні зміни в житті суспільства викликали і негативні явища, до яких варто віднести корупцію. Чи можна вважати корупцію новим суспільним явищем? Навряд чи. Корупція була властива і соціалістичній економіці, діяльності посадових осіб радянського періоду. Незважаючи на найжорстокіші заклики боротьби з хабарництвом, що супроводжували корупцію, перебороти це явище не вдавалося. У сучасних умовах активізації тіньової економіки корупція здобуває особливо загострений характер — синтезу економічної, організованої, посадової злочинності. Склалася парадоксальна ситуація: з'явився новий вид правопорушень, що розкладають державних функціонерів, що підривають віру в силу законів і соціальну справедливість, авторитет влади.

Дослідження проблем боротьби з корупцією обумовлює необхідність розгляду всього комплексу питань, що стосуються її. Науково-практичний інтерес представляють поняття: «організована злочинність — хабарництво — посадова підробка — корупція». Усі перераховані поняття наповнені визначеним правовим змістом і в той же час стосовно до корупції, тісно взаємозалежні, знаходяться у визначеному співвідношенні між собою. Кожний з цих проявів злочинного поведіння, що характеризується особливостями правового характеру і, у той же час, представляє визначену сукупність, що характеризується єдиним змістом — корупцією. Центральною ланкою цих кримінально-правових понять є хабарництво. Це кримінально протиправне діяння (дія чи без-

діяльність), що причинно обумовлює одержання матеріальних чи інших благ і переваг, завдяки займаній особами посади у владно управлінських структурах, або на державній чи іншій офіційній службі. Такого роду діяння наносять шкоду суспільству і державі, промисловим, аграрним, комерційним підприємствам, організаціям, правам, свободам і інтересам громадян. Звичайно вони завдають відчутної шкоди моральному авторитету органів і інститутів влади і керування в очах народу, різних груп і суспільства в цілому.

З'явилася категорія службових осіб, що по звичці за надання послуги готові одержати хабар. При цьому, така службова особа може робити необхідну послугу самостійно чи за допомогою колег, що не одержують винагороди, але готові за взаємні послуги, що робляться постійно, посприяти. Для деяких посадових осіб їхні посадові повноваження стають товаром, свою службову діяльність цілком присвячують наданню злочинних послуг, тобто користуючись кримінально-правовою термінологією, службові повноваження перетворюють у злочинний промисел: безпідставно звільняють від кримінальної відповідальності, сприяють на тендерах і т. д. З такими посадовими особами рахунок ведеться особливий: квартири, дорогі автомобілі й ін. Розкриття хабарництва значно ускладнено, власне кажучи цей злочин буває розкрито у випадку «незадоволеності» хабародавця, що за законом звільняється від кримінальної відповідальності у випадку добровільної заяви про факт дачі хабара до порушення у відношенні його кримінальної справи. Якщо хабародавець задоволений результатом дачі — одержанням хабара, він про цей факт не повідомляє в правоохоронні органи; хабарництво, як правило, залишається не розкритим.

Викорінити хабарництво і корупцію представляється неможливим, можна лише створювати умови для зниження рівня цих злочинів. Особливо важливо викорінити злочинні групи, що зацікавлені в посадових особах, дачі їм хабарів. Тому особливо важливо підсилити боротьбу з організованою злочинністю, тобто виключити основу розвитку корупції, зокрема дачу хабарів. Вплив на самих посадових осіб як шляхом підвищення рівня їхнього законного змісту державою, виявлення правоохоронними органами таких осіб складає також необхідні передумови подолання корупції.

Кримінальний закон складає нормативну основу боротьби з корупцією, її досконалість визначає дотримання законності і правопорядку, є важливим засобом попередження цього правопорушення.

Кримінально-правові норми не містять самостійного виду злочину — корупції, її визначення дається в нормах адміністративного права: Закон України «Про боротьбу з корупцією» (Відомості Верховної Ради України. 1995. С. 42).

Ряд міжнародно-правових норм містять орієнтацію на посилення боротьби з корупцією, що припускає поряд з адміністративно-правовими нормами, застосування норм кримінального права.

Згідно ст. 9 Конституції України, норми міжнародного права складають частину національного законодавства України.

Виникає ситуація, при якій відсутність кримінально-правової заборони корупції, припускає застосування міжнародно-правових норм. Однак практичне

рішення питання утруднюється відсутністю санкцій у міжнародно-правових нормах. Боротьба з корупцією-злочином вимагає кримінально-правового визначення цього поняття і встановлення її заборони нормами, що виконують охоронну функцію. У цьому аспекті кримінальний закон, що містить нормативну заборону у виді покарання, забезпечив би посилення боротьби з таким явищем, як корупція. Відсутність у Кримінальному Законі спеціальної норми, не виключає кримінально-правових засобів у боротьбі з корупцією.

У правовому відношенні корупція є як би «збірним» правопорушенням, оскільки корупція пов'язана з організованою злочинністю, службовою підбрюхою, хабарництвом, легалізацією злочинних доходів. Тому кримінальна відповідальність за корупцію не тільки не виключається, а як правило настає за відповідними кримінально-правовими нормами. У спеціальній літературі затвердилася думка про тотожність понять корупції і хабарництва.

Однак хабарництво є лише одним з проявів корупції, що припускає найрізноманітнішу злочинну діяльність, аж до легалізації злочинних доходів, як засіб приховання злочинної діяльності.

Крім того корупційна діяльність за змістом може носити найрізноманітніший характер і бути злочинною.

Корупційна діяльність може супроводжуватися контрабандою, злочинами, пов'язаними з незаконною підприємницькою діяльністю. Така «змістовна» злочинна діяльність при корупції не може бути вміщена в її конкретному прояві в поняття корупції. Тому така діяльність може бути відбита у визначенні корупції в загальній формі — «заняття злочинною діяльністю», а конкретні злочини, вчинені корупціонерами, повинні підлягати самостійній кримінально-правовій оцінці.

Разом з тим, корупція є вихідним самостійним поняттям, що повинне придбати форму конкретного злочину.

Уведення такої самостійної норми викликає заперечення на тій підставі, що діюче кримінальне законодавство не виключає боротьби з корупцією. Винні притягуються до кримінальної відповідальності за дачу, одержання хабара, за службову підбрюху (ст. ст. 366, 368, 369 КК України). Створення організованої групи чи злочинної організації обумовлює застосування ст. 255 КК України. Дії, вчинені групою за попередньою змовою, знаходять вираження в кримінально-правовій оцінці злочинів, вчинених у співучасті (ст. ст. 27, 30 КК України) і посилення кримінальної відповідальності з урахуванням обтяжуючої обставини — групи осіб здійснюючих злочин у співучасті (ч. 2 ст. 67 КК України). Крім того здійснення сукупності злочинів підсилює кримінальну відповідальність за ст. КК України. Але при всій можливості кримінально-правової боротьби з корупцією, такий «розкид» кваліфікації не може сприяти превенції цього явища з позицій Кримінального Закону.

Важливо в Законі відобразити кримінально-правову заборону корупції, якості та сутності цього явища.

Слід зазначити, що становлення подібних узагальнених понять в історії кримінального законодавства мало і має місце.

Прикладом може служити хуліганство (ст. 296 КК України), терористичний акт (ст. 258 КК України). Можливість кримінально-правової боротьби з подібними злочинами не виключалася за складовими цих злочинів, що утворювали інші склади, але було потрібно відобразити в Законі ознаки, що характеризують ці злочини в цілому, нормативно закріпити їхню специфіку. До такого висновку законодавець неминуче приходив, установлюючи відповідальність за узагальнений і в той же час специфічний характер злочинів.

Подібна ситуація склалася з корупцією — не криміналізованим правопорушенням, боротьба здійснюється шляхом застосування інших статей Кримінального кодексу, що не відбиває специфіку корупції як кримінального правопорушення.

Корупція характеризується низкою ознак, у сукупності властивих тільки цьому правопорушенню. До їхнього числа варто віднести організований характер злочину, його корисливу спрямованість, зв'язок злочинних дій за участю посадових осіб.

Таке кримінально-правове поняття корупції є підставою боротьби з цим злочином, що не виключає самостійної кримінально-правової оцінки конкретних злочинів, вчинених учасниками організованих, корумпованих груп. До таких злочинів може відноситися контрабанда (ст. 201 КК України), службова підробка (ст. 366 КК України), дача-одержання хабара (ст. ст. 368, 369 КК України) і інші злочини.

Кримінально-правові норми повинні закласти основи протидії корупції і її профілактиці, власне кажучи, скласти концепцію діяльності органів виконавчої влади і судів у боротьбі з корупційними злочинами.

Література

1. Кримінальний кодекс України. — К., 2001.
2. Кримінальний кодекс України: Наук.-практ. коментар / За ред. С. С. Яценко. — К., 2002.
3. Долгова А. И., Вапошкин С. В. Коррупционная преступность. — М., 1997.
4. Криминология / Под ред. А. И. Долговой. — М., 1997.
5. Стрельцов В. Л. Экономическая преступность в Украине. — О., 1997.

УДК 343.262-053.6

*Н. Л. Березовська,
асистент кафедри кримінального права ОНЮА*

ЗАСТОСУВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ РОБІТ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Проблеми застосування громадських робіт до неповнолітніх мають неабияке значення в науці і практиці кримінального права і у зв'язку з цим потребують всебічного розгляду. Аналіз міжнародно-правових документів, національного законодавства, спеціальної літератури дає підстави стверджувати, що суспільство сьогодні намагається вирішити проблему пошуку покарань, які дозволили